АНОТАЦІЯ

Нестеренко В. Ю. Організаційний механізм функціонування підприємств промислово-виробничого спрямування в умовах військового стану. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 – Економіка. Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2026.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню наукового завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробленні науково-прикладних засад формування та застосування організаційного механізму функціонування підприємств промислово-виробничого спрямування в умовах військового стану.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету, визначено завдання, предмет, об’єкт і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, окреслено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування організаційного механізму функціонування підприємств в умовах військового стану» сформовано теоретичний базис функціонування і розвитку підприємств в умовах нестабільного середовища, що містить виконане узагальнення, поглиблення й доведений взаємозв’язок між такими поняттями як «життєдіяльність підприємства», «функціонування підприємства», «розвиток підприємства», «життєвий цикл підприємства». Доведено необхідність сприйняття нестабільного середовища як складно відстежуваної й обмеженої для прогнозування непостійності в поєднанні усієї сукупності факторів, що мають відмінний за суттєвістю й спрямованістю вплив на підприємство. Визначено ключові властивості зовнішніх і внутрішніх факторів, певне поєднання яких й провокує нестабільність середовища функціонування суб’єктів господарювання.

На підставі з'ясування історичних підвалин та сучасного трактування термінів «система», «соціально-економічна система» та «загроза» обґрунтовано передумови та необхідність виконання трансформації підприємства, хід якої визначається рівнем відхилень основних параметрів від попереднього рівноважного стану. Розроблено теоретико-методичні засади трансформації підприємства, які передбачають внесення якісних й кількісних змін в його параметри шляхом гомеостазу або контрольованого наближення й проходження точки біфуркації з переходом до «бажаного» атрактору. Конкретизацію засад реалізації трансформації виконано на підставі уточнення суті таких термінів як «хаос», «флуктуації», «біфуркація», «атрактор» та «гомеостаз», що в сукупності утворює цілісне бачення внутрішніх перетворень, проведення яких обумовлено впливом загроз, а результативність здійснення забезпечує підтримання функціональності та високих темпів розвитку.

Виконане дослідження змістового наповнення понять «механізм», «господарський механізм» та «економічний механізм» дозволило обґрунтувати авторську позицію щодо організаційного механізму як поєднання складових, рівнів, процесів, організаційних форм, методів, засобів та інструментів з метою продовження функціонування й сприяння розвитку підприємства на основі трансформації у відповідності до характеру нестабільності зовнішнього середовища. Розроблено методичний інструментарій формування організаційного механізму функціонування підприємств, який включає структуризацію (постійна та активна частина) та виділення статичної (мета, завдання, зовнішні і внутрішні фактори, спеціальні й універсальні функції, принципи, забезпечення, методи, засоби, інструменти) та динамічну (визначає циклічність виконуваних процедур в ході застосування) складових, що у поєднанні із етапністю побудови та видозмінення забезпечує необхідну теоретичну підтримку приведення у відповідність зовнішнім зрушенням, зокрема діяльності в умовах військового стану.

У другому розділі «Комплексне аналітичне підґрунтя функціонування підприємств промислово-виробничого спрямування в умовах військового

стану» виконано тенденційний аналіз функціонування підприємств промислово-виробничого спрямування, що засвідчив складну динаміку основних показників в межах 2010-2024 рр. Чітко простежено вплив фінансової кризи 2008 р., військової агресії 2014-го, COVID-19 та повномасштабної війни з лютого 2022 року. Відстежено критичну втрату кадрового складу в промисловості, коли скорочення в межах 2010-2024 рр. склало 61,39% та було обумовлено як оптимізацією кадрового складу, так й високими темпами трудової міграції та хвилями біженців за межі країни. Відзначено ускладнене ведення фінансово-господарської діяльності з огляду на обмежений платоспроможний попит, руйнування транспортної й енергетичної інфраструктури та зростання собівартості продукції через інфляційні процеси. З'ясовано, що війна, окрім безпосереднього негативного впливу у формі загрози, спровокувала модифікацію більшості внутрішніх й зовнішніх факторів. Отримані в ході тенденційного аналізу результати були представлені як загрози та нові можливості для функціонування підприємств промислово-виробничого спрямування, зокрема харчової промисловості та машинобудування.

Застосовано системний аналіз та теорію графів для розроблення моделі, яка визначає пріоритетність впливу можливостей і загроз на трансформацію підприємства. Сформована модель утворює необхідне інформаційне підґрунтя для планування й виконання захисних заходів з адаптацією до впливу ключових загроз, а також побудови стратегії й виконання тактичних рішень стосовно отримання лідерства у використанні нових можливостей.

Розроблено науково-методичний підхід до оцінювання дієвості організаційного механізму функціонування підприємств промислово-виробничого спрямування, який передбачає виконання процедури на трьох ієрархічних рівнях: стосовно окремих параметрів з наступним визначенням групових показників за «статичною» й «динамічною» складовими та подальшим розрахунком інтегрального показника. Розроблений підхід сприяє стеженню за рівнем дієвості як окремих компонентів, так й цілого механізму виходячи із характеру зрушень зовнішнього середовища, тим самим

утворюючи інформаційну основу для постійного покращення, забезпечуючи вищий рівень адаптивності підприємства до нестабільних умов функціонування.

У третьому розділі «Удосконалення методичних засад застосування організаційного механізму функціонування підприємств промислово-виробничого спрямування в умовах військового стану» розроблено технологію управління організаційними змінами в умовах підприємств промислово-виробничого спрямування. Теоретичну основу технології сформовано виходячи із обґрунтованого зв'язку між організаційними змінами та організаційним механізмом, коли перші забезпечують трансформацію другого, що супроводжується зворотнім зв'язком у формі чіткого порядку виконання з мінімальними втратами та високою результативністю. Доведено потребу сприйняття організаційних змін як заходів, спровокованих необхідністю реагування на зрушення у зовнішньому середовищі, в частині загроз чи нових можливостей, які виконуються стосовно організаційної структури, системи управління, працівників, організаційної культури та інших організаційних елементів з метою підвищення конкурентоспроможності та продовження функціонування підприємства. Послуговуючись методом IDEF0 розроблено декомпозиції першого та другого рівнів, що визначають хід виконання заходів з цільовою орієнтацією на адаптацію підприємства до функціонування в умовах військового стану.

Обґрунтовано, що кадрове забезпечення підтримує дієвість організаційного механізму за рахунок підвищення кваліфікації персоналу і визначає характер осучаснення, зокрема на підставі цифровізації, тобто воно являється адаптивним інструментом. Доведено, що кадрове забезпечення являє собою систему функцій, принципів, методів, засобів та інструментів для виконання заходів стосовно взаємодії з претендентами на робочі місця, фактичними та колишніми працівниками з метою формування, використання та розвитку кадрового потенціалу у відповідності до зрушень в середовищі функціонування та цілями економічного розвитку підприємства. Розроблено

науково-методичне підґрунтям розвитку кадрового забезпечення й трансформації організаційного механізму, що включає виокремлення проблем, які виникли та/або видозмінилися через війну, уточнення змісту компонентів системи кадрового забезпечення та визначення спрямування змін в організаційному механізмі. Обґрунтовано необхідність формування груп «тимчасових» працівників з числа студентів й пенсіонерів, а також адаптацію робочих місць для ветеранів, що спрямовано на подолання «кадрового голоду».

Поєднання результатів оцінювання дієвості організаційного механізму підприємств з структуризацією кадрового забезпечення створило необхідне підґрунтя для застосування методів BOCR та аналізу ієрархій (MAI) в межах розробленого методичного підходу до формування оптимальної конфігурації кадрового забезпечення в цілях трансформації організаційного механізму. Вибудовано послідовність виконання моделювання, результати якого створюють необхідну аналітичну основу для надання переваги окремим компонентам кадрового забезпечення, які, відповідаючи змісту ключових проблем для підприємств промислово-виробничого спрямування, сприяють виконанню трансформаційних змін в організаційному механізмі з метою приведення такого у відповідність до фактичних умов застосування. Перевагою розробленого методичного підходу є коригування трансформації виходячи із зміни переліку й змісту проблем з відповідним моделювання для визначення оптимального варіанту складових кадрового забезпечення, що формує необхідні підстави для зростання дієвості організаційного механізму.

Ключові слова: функціонування підприємства, управління підприємством, стратегічний розвиток, організаційні зміни, організаційна структура, загроза, ризики, інформаційне забезпечення, кадрове забезпечення, кадровий потенціал, персонал, цифровізація, інновації, економічна безпека, організаційний механізм, розвиток підприємства, конкурентоспроможність, війна, промислові підприємства, виробничі підприємства.

ANNOTATION

Nesterenko V. Y. Organizational mechanism for the functioning of industrial enterprises under martial law. – Qualification scientific work as a manuscript.

Thesis stands for a Doctor of Philosophy degree in Economic Sciences, specialty 051 –Economics. – Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2026.

The dissertation is devoted to solving a scientific problem that consists in the theoretical substantiation and development of scientific and applied foundations for the formation and application of an organizational mechanism for the functioning of industrial enterprises under martial law.

The introduction substantiates the relevance of the dissertation research, formulates its purpose, objectives, subject, object, and research methods, presents the scientific novelty and practical significance of the results obtained, outlines the author's personal contribution, and provides information on the approbation and publication of research findings.

The first chapter, "Theoretical and Methodological Foundations for the Formation of the Organizational Mechanism of Enterprise Functioning under Martial Law," develops the theoretical basis for the functioning and development of enterprises in an unstable environment. It provides a generalization, deepening, and proven interrelation between such concepts as "enterprise life activity," "enterprise functioning," "enterprise development," and "enterprise life cycle." The necessity of perceiving an unstable environment as a complex, difficult-to-monitor and limitedly predictable variability in the totality of factors with differing degrees and directions of influence on an enterprise is substantiated. The key properties of external and internal factors are identified, the specific combination of which provokes instability in the business environment.

Based on the clarification of the historical foundations and modern interpretation of the terms "system," "socio-economic system," and "threat," the prerequisites and necessity of enterprise transformation are substantiated. The course of such transformation is determined by the level of deviation of key parameters from the

previous equilibrium state. The theoretical and methodological principles of enterprise transformation are developed, providing for qualitative and quantitative changes in its parameters through homeostasis or controlled approach to and passage through a bifurcation point with transition to a “desired” attractor. The implementation principles of transformation are specified through clarification of the concepts “chaos,” “fluctuations,” “bifurcation,” “attractor,” and “homeostasis,” which together form a holistic vision of internal transformations driven by threats, the effectiveness of which ensures the maintenance of functionality and high development rates.

The study of the substantive content of the concepts “mechanism,” “economic mechanism,” and “business mechanism” made it possible to substantiate the author’s position regarding the organizational mechanism as a combination of components, levels, processes, organizational forms, methods, means, and instruments aimed at continuing enterprise functioning and promoting development based on transformation in accordance with the nature of environmental instability. A methodological toolkit for forming the organizational mechanism of enterprise functioning has been developed, which includes structuring into permanent and active parts, as well as distinguishing static (goal, objectives, external and internal factors, special and universal functions, principles, support, methods, means, instruments) and dynamic (determining the cyclicality of procedures during application) components. In combination with staged construction and modification, this provides the necessary theoretical support for alignment with external shifts, particularly under martial law.

The second chapter, “Comprehensive Analytical Basis for the Functioning of Industrial Enterprises under Martial Law,” presents a trend analysis of the functioning of industrial enterprises, which demonstrates the complex dynamics of key indicators during 2010–2024. The impact of the 2008 financial crisis, the military aggression of 2014, COVID-19, and the full-scale war since February 2022 is clearly traced. A critical loss of industrial personnel was identified, with a 61.39% reduction during 2010-2024, caused by staff optimization, high rates of labor migration, and

waves of refugees leaving the country. Complicated financial and economic activity due to limited solvent demand, destruction of transport and energy infrastructure, and increased production costs driven by inflationary processes was noted. It was determined that the war, in addition to its direct negative impact in the form of threats, also triggered modifications of most internal and external factors. The results of the trend analysis were presented as threats and new opportunities for industrial enterprises, particularly in the food industry and mechanical engineering.

System analysis and graph theory were applied to develop a model determining the priority of the influence of opportunities and threats on enterprise transformation. The model provides the necessary informational basis for planning and implementing protective measures to adapt to key threats, as well as for developing strategies and tactical decisions to gain leadership in utilizing new opportunities.

A scientific and methodological approach to assessing the effectiveness of the organizational mechanism of industrial enterprises has been developed. It involves conducting the procedure at three hierarchical levels: evaluation of individual parameters with subsequent determination of group indicators for the “static” and “dynamic” components, followed by calculation of an integral indicator. This approach facilitates monitoring the effectiveness of both individual components and the mechanism as a whole, based on the nature of environmental changes, thereby forming an informational basis for continuous improvement and ensuring a higher level of enterprise adaptability to unstable conditions.

The third chapter, “Improvement of Methodological Foundations for Applying the Organizational Mechanism of Industrial Enterprises under Martial Law,” develops a technology for managing organizational changes in industrial enterprises. The theoretical foundation of this technology is based on the substantiated relationship between organizational changes and the organizational mechanism, where the former ensure the transformation of the latter, accompanied by feedback in the form of a clear implementation procedure with minimal losses and high effectiveness. Organizational changes are interpreted as measures caused by the need to respond to shifts in the external environment, including threats and new

opportunities, implemented with respect to organizational structure, management system, employees, organizational culture, and other elements, with the aim of enhancing competitiveness and ensuring continued enterprise functioning. Using the IDEF0 method, first- and second-level decompositions were developed to define the sequence of implementing measures aimed at adapting enterprises to operation under martial law.

It is substantiated that staffing support maintains the effectiveness of the organizational mechanism through improving personnel qualifications and determines the nature of modernization, particularly through digitalization, thus acting as an adaptive tool. Staffing support is defined as a system of functions, principles, methods, means, and instruments for implementing measures related to interaction with job applicants, current and former employees to form, use, and develop human potential in accordance with environmental shifts and enterprise development goals. A scientific and methodological basis for developing staffing support and transforming the organizational mechanism has been created, including identification of problems that have arisen and/or changed due to the war, clarification of the content of staffing system components, and determination of directions for changes in the organizational mechanism. The necessity of forming groups of “temporary” employees from among students and retirees, as well as adapting workplaces for veterans, is substantiated as a means of overcoming labor shortages.

The combination of the results of assessing the effectiveness of the organizational mechanism with the structuring of staffing support created the basis for applying the BOCR method and the Analytic Hierarchy Process (AHP) within the developed methodological approach to forming an optimal configuration of staffing support for transforming the organizational mechanism. A sequence of modeling procedures was constructed, the results of which provide an analytical basis for prioritizing specific staffing components that address key problems of industrial enterprises and facilitate transformational changes in the organizational mechanism to ensure its compliance with actual operating conditions. The advantage of the

developed methodological approach lies in adjusting transformation according to changes in the list and content of problems, with corresponding modeling to determine the optimal configuration of staffing components, thereby creating the necessary grounds for increasing the effectiveness of the organizational mechanism.

Keywords: enterprise operation, enterprise management, strategic development, organizational change, organizational structure, threats, risks, information support, human resource support, human resource potential, personnel, digitalization, innovations, economic security, organizational mechanism, enterprise development, competitiveness, war, industrial enterprises, manufacturing enterprises.